

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. kovo 8 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja), Artūro Driuko ir Sigitos Rudėnaitės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės A. Š. kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės A. Š. ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei EDS INVEST dėl vartotojo teisių gynimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas ir atsakingojo skolinimo principą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė A. Š. kreipėsi į teismą su ieškiniu atsakovei UAB EDS INVEST prašydama: 1) pripažinti 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutartį Nr. 12-00009 (toliau – ir Paskolos sutartis) neteisėta ir negaliojančia *ab initio* (nuo sutarties sudarymo momento); 2) taikyti restituciją ir priteisti ieškovei iš atsakovės 254,88 Eur bei bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Netenkinus šių reikalavimų, alternatyviai ieškovė prašė: 1) pripažinti 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutarties Nr. 12-00009 sąlygą dėl delspinigių nesąžininga ir negaliojančia *ab initio*; 2) taikyti restituciją ir priteisti ieškovei iš atsakovės sumas, kurios priskaičiuotos kaip delspinigiai; 3) atleisti ieškovę nuo 11 169,98 Eur pelno palūkanų pagal 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutartį Nr. 12-00009 mokėjimo ir priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Paaikškino, kad 2012 m. sausio 11 d. ieškovė ir pradinė kreditorė kredito unija „Vilniaus taupomoji kasa“ sudarė Paskolos sutartį, kurios pagrindu ieškovei suteikta 34 900 Eur paskola. Pagal Paskolos sutarties 2.2 punktą paskolos grąžinimo terminas buvo 2027 m. sausio 25 d., o pagal 2.4 punktą paskola buvo skirta refinansavimui ir būsto remontui. Paskolos grąžinimas užtikrintas nekilnojamojo turto įkeitimu. Paskolos sutarties 2.6 punkte nustatyta 8 procentų palūkanų norma, o 2.15 punkte – 0,2 proc. dydžio delspinigiai, mokėtini už kiekvieną pradelstą mokėjimo dieną.
4. Ieškovė nurodė, kad sudarant Paskolos sutartį jos darbo užmokestis buvo 1814 Lt (525 Eur), todėl ieškovė paskolai grąžinti turėjo atiduoti apie 60,63 proc. savo mėnesio pajamų, o 2013 m. laikotarpiu ieškovė kas mėnesį turėjo mokėti nuo 441 Eur iki 418 Eur, tai sudarė 82 proc. ieškovės pajamų. Ieškovės manymu, pradinė kreditorė nesilaikė sąžiningo ir atsakingo skolinimo principų, o pasinaudodama sunkia ieškovės finansine padėtimi privertė sudaryti Paskolos sutartį nesąžiningomis sąlygomis.
5. Ieškovė papildomai pažymėjo, kad Paskolos sutarties sąlyga, nustatanti palūkanų normą, gali būti keičiama sumažinant pelno palūkanas, kadangi palūkanos neatitinka Lietuvos Respublikos finansų įstatų 31 straipsnio 3 dalies 2 punkte įtvirtinto atsakingojo skolinimo principo bei Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimu patvirtintų Atsakingojo skolinimo nuostatų.
6. Ieškovė atkreipė dėmesį, kad Paskolos sutarties 2.15 punkte nustatytas delspinigių dydis (0,2 proc.) yra 4 kartus didesnis nei šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatyme nustatytas maksimalus leistas netesybų dydis (0,05 proc.), todėl ši sąlyga pripažintina nesąžininga ir negaliojančia *ab initio* bei taikytina restitucija ieškovės naudai priteisiant sumą, kuri priskaičiuota kaip delspinigiai.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

7. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2021 m. gruodžio 13 d. sprendimu ieškinį atmetė.
8. Teismas nustatė, kad ieškovė A. Š. 2011 m. gruodžio 7 d. kreipėsi į kredito uniją „Vilniaus taupomoji kasa“ dėl 120 000 Lt paskolos suteikimo refinansavimui ir remontui atlikti. Prašyme vartojimo paskolai gauti bendromis šeimos pajamomis nurodyta 5314 Lt, iš kurių 1814 Lt – ieškovės atlyginimas, o 3500 Lt – kitos nereguliarios pajamos. 2012 m. sausio 11 d. ieškovė ir pradinė kreditorė sudarė Paskolos sutartį, kuri laikytina vartojimo sutartimi.
9. Teismas pažymėjo, kad nors bylos nagrinėjimo metu ieškovė teigė, jog sudarant Paskolos sutartį jos pajamos buvo 525 Eur (1814 Lt), tačiau bylos duomenys patvirtina, kad ieškovės pajamos buvusios kur kas didesnės – nuo 2013 m. ieškovės mokėjimai pagal Paskolos sutartį buvo ženkliai viršijantys jos deklaruojamas 525 Eur (1814 Lt) pajamas. Teismas atkreipė dėmesį, kad ieškovė sutarties sudarymo metu buvo apie 47 metų amžiaus, turinti vidurinį išsilavinimą, 10 metų buhalterio darbo patirtį. Duomenų tikrumo 2011 m. gruodžio 7 d. pildytame prašyme

vartojimo paskolai gauti, kuriame buvo įrašai dėl 5314 Lt ir 3500 Lt ieškovės pajamų, ieškovė neginčijo, nors turėjo galimybę šiuos duomenis ginčyti pasirašydama Paskolos sutartį ar iš karto po jos sudarymo.

10. Teismas nustatė, kad ieškovė 2013 m. birželio 28 d. sudarė Vartojimo kredito sutartį Nr. 15A1318051451-20 su AB SEB banku dėl 4738,68 Lt sąskaitos Nr. (duomenys neskelbtini) refinansavimo. Ieškovė bankui patvirtino, kad ji neturi jokių kitų finansinių įsipareigojimų pagal kredito, lizingo ar kitokio finansavimo sutartis, sudaromas su kitomis įmonėmis, kredito įstaigomis ar fizisiais asmenimis, taip pat įsipareigojimų trečiųjų asmenų atžvilgiu pagal garantijų, laidavimo, hipotekos ar įkeitimo lankštus ar kitokio panašaus pobūdžio sutartis. Teismas nurodė, kad ieškovė nesilaikė Paskolos sutarties 6.9 punkte nustatyto įpareigojimo, jog be raštiško unijos sutikimo, kol bus gražinta paskola, ieškovė savo vardu negali imti paskolų iš kitų kredito įstaigų ar kitų fizinių asmenų bei juridinių asmenų. Taigi, teismo vertinimu, neteisingos informacijos kreditoriams teikimas nėra atsitiktinis atvejis.
11. Teismas pažymėjo, kad ieškovė, sudarydama Paskolos sutartį, buvo tinkamai supažindinta su jos sąlygomis, iš anksto gavusi sutarties tekstą, o Paskolos sutarties sąlygos yra aiškios ir suprantamos – atitinka skaidrumo principą. Teismo vertinimu, ieškovė, kaip vidutiniškai apdairi vartotoja, įvertinanti jos amžių bei ilgametę jos, kaip buhalterės, patirtį, galėjo suprasti Paskolos sutarties sąlygas ir privalėjo elgtis atidžiai, rūpestingai ir racionaliai, tačiau taip nesielgė.
12. Teismas taip pat nustatė, kad Paskolos sutarties 2.15 punktu ginčo šalys susitarė dėl 0,2 proc. delspinigių dydžio. Atsakovė 2019 m. gruodžio 12 d. perskaičiavo ieškovei viso laikotarpio delspinigius iš 0,2 proc. iki 0,05 proc. ir su tuo ieškovė sutiko, o tai atitinka Paskolos sutarties 24 punkto nuostatą, leidžiančią šalims daryti sutarties pakeitimus. Teismas nurodė, kad jei ne ginčo šalių naujas susitarimas dėl naujo netesybų dydžio, pradinis susitarimas galėtų būti pripažintinas niekiniu ir negaliojančiu (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.80 straipsnis).
13. Teismas nustatė, kad ieškovė įsipareigojo už paskolos suteikinį sumokėti sutartimi nustatytas palūkanas, kurių metinė norma yra 8 procentai (Paskolos sutarties 2.6 punktas). Teismo vertinimu, šalys individualiai susitarė dėl pelno palūkanų. Toks susitarimas nėra draudžiamas ir atitinka įstatymų reglamentavimą.
14. Teismas padarė išvadą, kad nėra pagrindo sutikti, jog paskolą ieškovei suteikusi unija (pradinė kreditorė) netinkamai įvertino ieškovės kreditingumą, dėl ko būtų pagrindas taikyti Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 6 dalyje nustatytas pasekmes (vartojimo kredito gavėjui netaikomos netesybos ir mokesčiai pavėluoto įmokų mokėjimo atvejais) ir mažinti vartojimo kredito kainą pagal Vartojimo kredito įstatymo 21 straipsnio 3 dalį.
15. Teismas nusprendė, kad byloje atlikta rašysenos ekspertizė nepaneigia liudytojo teiginių, jog unijos darbuotojai padėdavę klientams pildyti paraiškas, įrašydavę prie kliento jų nurodomus duomenis, tačiau duomenų neklastodavę. Teismo manymu, ieškovė Paskolos sutarties sudarymo metu galėjo turėti nereguliarių pajamų ir atitinkamai jas nurodyti paskolos davėjui.
16. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės A. Š. apeliacinį skundą, 2022 m. balandžio 12 d. nutartimi Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 13 d. sprendimo dalį atmesti ieškinio reikalavimus dėl 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutarties Nr. 12-00009 pripažinimo neteisėta ir negaliojančia *ab initio*, restitucijos taikymo bei ieškovės A. Š. atleidimo nuo 11 169,98 Eur pelno palūkanų pagal 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutartį Nr. 12-00009 mokėjimo paliko nepakeistą. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 13 d. sprendimo dalį atmesti ieškinio reikalavimą pripažinti 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutarties Nr. 12-00009 sąlygą dėl delspinigių nesąžininga ir negaliojančia *ab initio* ir priteisti ieškovei iš atsakovės sumas, kurios priskaičiuotos kaip delspinigiai, panaikino ir dėl šios bylos dalies priėmė naują sprendimą – 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutarties sąlygą dėl 0,2 proc. delspinigių pripažino nesąžininga ir negaliojančia nuo sutarties sudarymo momento, o reikalavimą priteisti ieškovei iš atsakovės sumas, kurios priskaičiuotos kaip delspinigiai, grąžino nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo.
17. Kolegija nurodė, kad ieškovė, prisiimdama ilgalaikius įsipareigojimus, pažeidė bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Kolegija atkreipė dėmesį, kad ieškovė turi buhalterio darbo patirties ir Paskolos sutarties sudarymo metu suvokė (galėjo suvokti) tiek prašytos suteikti paskolos sumos dydį, tiek prisiimamus finansinius įsipareigojimus, jų vykdymo trukmę, taip pat gaunamų pajamų ir prievolių kredito įstaigai santykį. Teisėjų kolegijos vertinimu, nustatytų faktinių aplinkybių visuma nelemia pradinės kreditorės kaltės. Būtent ieškovės neteisingai įvertintos aplinkybės iš esmės nulėmė ieškovės negalėjimą tinkamai ir laiku įvykdyti sutartines prievolės.
18. Kolegija pažymėjo, kad nepriklausomai nuo to, koks asmuo į ginčo prašymą dėl paskolos suteikimo įrašė 3500 Lt sumą kaip papildomas ieškovės pajamas, kiti byloje esantys įrodymai pagrindžia aplinkybę apie ieškovės turėtas didesnes nei atlyginimas pajamas.
19. Kolegija nusprendė, kad nustačius, jog pradinė kreditorė tinkamai vykdė savo pareigą patikrinti ieškovės kreditingumą, ieškovei nepateikus jokių kitų argumentų dėl Paskolos sutarties sąlygos, įtvirtinančios 8 proc. palūkanų normą, nesąžiningumo, pritarina pirmosios instancijos teismo išvadai, kad šalys individualiai susitarė dėl pelno palūkanų ir toks susitarimas nėra draudžiamas bei atitinka teisinį reglamentavimą. Paskolos sutartyje nustatyta 8 proc. metinė palūkanų norma yra protinga, atsizvelgiant į tai, jog ieškovė siekė jau turimos paskolos refinansavimo ir papildomai prašė didesnės sumos, nei reikalinga refinansavimui.
20. Teisėjų kolegija pripažino, kad Paskolos sutarties sąlyga dėl 0,2 proc. delspinigių nustatė nepagrįstai didelę vartotojos atsakomybę, todėl yra nesąžininga ir negalioja nuo Paskolos sutarties sudarymo momento. Kolegija nurodė, kad, pripažinus sutarties sąlygą nesąžininga, taikomas ne netesybų mažinimo institutas, o nesąžiningų sąlygų sukeliamos teisinės pasekmės. Atitinkamai atsakovė nepagrįstai sumažino delspinigių dydį ir juos perskaičiavo, todėl apskačiuotų ir ieškovės sumokėtų delspinigių suma turi būti gražinta ieškovei. Kolegija pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas neturi galimybių nustatyti, kokias delspinigių sumas ieškovė yra sumokėjusi pradinei kreditorėi (ir atsakovei), todėl klausimas dėl ieškovės sumokėtų delspinigių sumos, kuri priteistina ieškovei iš atsakovės, perduotas nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

21. Kasaciniu skundu ieškovė A. Š. prašo panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 13 d. sprendimo dalį, kuria ieškinyis atmestas bei atsakovei priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas, panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutarties dalį, kuria paliktas galioti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 13 d. sprendimas, ir priimti naują sprendimą – ieškinį tenkinti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 21.1. Teismai nesivadovavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo precedentu analogiškoje byloje – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nutartimi civilinėje byloje [Nr. e3k-3-499-684/2018](#).
 - 21.2. Teismai netinkamai taikė nesąžiningų sutarčių sąlygų institutą. Paskolos sutarties sąlygos nebuvo individualiai aptartos. Paskolos sutartyje yra ryški iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų neatitiktis ieškovės (vartotojos) nenaudai. Jei ieškovė būtų turėjusi galimybę derėtis, ji būtų nesutikusi su Paskolos sutarties sąlygomis, nes jos sukelia ieškovei reikšmingus neigiamus ekonominius padarinius.
 - 21.3. Kadangi sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, yra vartojimo kredito sutarties dalyką apibrėžianti sąlyga, be šios sąlygos vartojimo kredito sutarties kreditoriui taptų beprasme. Nesant galimybės išsaugoti vartojimo kredito sutarties, visa Paskolos sutartis pripažintina negaliojančia *ab initio* ir taikytina restitucija įpareigojant atsakovę sumokėti ieškovei 254,88 Eur (ieškovė ieškinio padavimo

dieną yra sumokėjusi 254,88 Eur daugiau, nei gavusi pagal Paskolos sutartį).

- 21.4. Priešingai nei konstatavo teismai, būtent kredito davėjas netinkamai nustatė tvarias ieškovės pajamas, netinkamai įvertino prisiimamų įsipareigojimų ir pajamų santykį, o tai nulėmė vartotojos negalėjimą tinkamai ir laiku vykdyti sutartinių prievolių. Ieškovės pajamas Paskolos sutarties pasirašymo metu sudarė darbo užmokestis – 1814 Lt (525 Eur). Byloje nėra jokių įrodymų (dokumentų), pagrindžiančių kitas ieškovės pajamas – 3500 Lt. Teisiškai reikšmingi yra tik tie ieškovės pajamas ir pajamų šaltinius pagrindžiantys įrodymai, kurie pridėti prie 2011 m. gruodžio 7 d. prašymo paskolai gauti. Teisinės reikšmės neturi aplinkybė, kad, grąžindama paskolą, kai kuriais mėnesiais ieškovė yra atlikusi atskirus mokėjimus, didesnius už jos mėnesinį darbo užmokestį. Šių faktų interpretacija negali būti leistinu įrodymu sprendžiant, ar pradinis kreditorius teisingai vertino ieškovės kreditingumą.
- 21.5. Alternatyviai ieškovės teisės gali būti apgintos sumažinant pelno palūkanas [CK 6.64](#) ir [6.206](#) straipsnių pagrindais, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, suformuota 2015 m. gegužės 15 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3k-7-168-687/2015](#). Vartotojos negalėjimas tinkamai įvykdyti prievolių pagal Paskolos sutartį tiesiogiai susijęs su nepagrįstu palūkanų dydžiu, o kreditoriaus kaltė pasireiškia tuo, kad jis pažeidė įstatyme įtvirtintas pareigas, netinkamai įvertino vartotojos kreditingumą ir netinkamai apskaičiavo palūkanų įtaką ieškovės finansinei padėčiai.
22. Atsakovė UAB EDS INVEST atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 22.1. Ieškovės nurodomos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3k-3-499-684/2018](#) nustatytos faktinės aplinkybės nuo nagrinėjamos bylos skiriasi iš esmės, todėl teismai teisėtai ir pagrįstai šioje nutartyje pateiktų išaiškinimų netaikė nagrinėjamam ginčui.
- 22.2. Ieškovė prašyme dėl paskolos suteikimo savo parašu patvirtino, kad prašyme pateikta informacija yra teisinga ir išsami. Kredito unija įvertino ieškovės mokumą, apskaičiavo esamą ir planuojamą įsiskolinimo lygį (atitinkamai 21 proc. ir 22 proc.), todėl priėmė teigiamą sprendimą dėl paskolos ieškovei suteikimo. Iš byloje esančių duomenų matyti, kad ieškovė kiekvieną mėnesį ir kiekvienais metais atliko skirtingo dydžio mokėjimus. Šie duomenys patvirtina, kad ieškovė turėjo nereguliarių pajamų, šias nurodė unijai pateikdama prašymą dėl paskolos suteikimo. Tai, kad ieškovės nurodytus skaičius į prašymą paskolai gauti įrašė unijos darbuotojas, nepaneigia ieškovės pateiktų duomenų teisingumo.
- 22.3. Šioje byloje būtina taikyti *contra spoliatorem* taisyklę, kadangi ieškovė atsisakė pateikti į bylą rašytinius gaunamų pajamų įrodymus, t. y. banko sąskaitų išrašus, iš kurių būtų galima nustatyti, ar ieškovė gaudavo nereguliarių pajamų, ar ieškovės pajamos sudarė tik 525 Eur, kaip ji pati įrodinėja.
- 22.4. Paskolos sutartimi šalys susitarė dėl 8 proc. metinės palūkanų normos, tai iš esmės laikytina protinga ir sąžininga palūkanų norma, atsižvelgiant į tai, jog ieškovė kreipėsi į uniją dėl jau esamos paskolos refinansavimo ir paprašė didesnės sumos, nei reikalinga refinansavimui, – likusi paskolos suma buvo 49 332,50 Lt, o paprašyta ir suteikta paskola – 120 000 Lt.
- 22.5. Ieškovė po Paskolos sutarties sudarymo kreipėsi į kitą finansų įstaigą ir taip pat pateikė melagingą informaciją. Tokiais veiksmais ieškovė pažeidė Paskolos sutarties 6.9 punktą – byloje nėra duomenų, jog ieškovė informavo uniją apie naujai prisiimamus įsipareigojimus.
- 22.6. Tiek pagal Vartojimo kredito įstatymą, tiek pagal Lietuvos Respublikos su nekilnojamojo turto įkeitimu susijusio kredito įstatymą vienintelė teisinė paseknė dėl pareigos vertinti vartotojo kreditingumą netinkamo įvykdymo – pavėluotų mokėjimų (netesybų ir kitų mokesčių) įmokų skaičiavimo netaikymas. Ne į atsakovę, nei uniją niekuomet nereikalavo iš ieškovės kompensuojamųjų palūkanų. Delspinių dydis jau sumažintas atsakovės sprendimu.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl nagrinėjamoje byloje taikytino teisinio reguliavimo

23. Kasacinio skundo argumentais ieškovė kelia klausimus dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių vartojimo sutarčių sąlygų nesąžiningumo kontrolę ir atsakingojo skolinimo principą, aiškinimo ir taikymo.
24. Remiantis bendroju *lex retro non agit* (įstatymas neturi atgalinio veikimo galios) principu ir tuo, kad vartojimo sutarčių sąlygų nesąžiningumo ir pareigos įvertinti vartotojo kreditingumą įvykdymo tinkamumo vertinimas reikalauja atsižvelgti į aplinkybes, buvusias sutarties sudarymo metu, nagrinėjamoje byloje turi būti taikomas teisinis reguliavimas, galiojęs Paskolos sutarties sudarymo metu. Ginčo Paskolos sutartis sudaryta 2012 m. sausio 11 d.
25. Paskolos teisinius santykius tiek paskolos sudarymo metu, tiek šiuo metu reglamentuoja [CK 6.870–6.880](#) straipsniai. Paskolos sutartis, priklausomai nuo sutarties šalių ir tikslo bei sutarties turinio, gali būti kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis arba kartu ir kaip vartojimo kredito sutartis.
26. Byloje nėra ginčo, kad Paskolos sutartis yra vartojimo sutartis. Atsižvelgiant į tai, nagrinėjamoje byloje, be paskolos teisinius santykius reglamentuojančių normų, taikytinos ir bendrosios vartojimo sutarčių sąlygų nesąžiningumo kontrolę Paskolos sutarties sudarymo metu reglamentavusios iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188 straipsnio](#) normos. Atsižvelgiant į tai, kad Paskolos sutarties sudarymo metu galiojusi [CK 6.188 straipsnio](#) normų redakcija iš esmės yra tapati šiuo metu galiojančiai [CK 6.228⁴](#) straipsnio normų redakcijai, nagrinėjamoje byloje remiamasi kasacinio teismo praktika, suformuota aiškinant ir taikant nesąžiningų sąlygų kontrolės institutą tiek iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188](#) straipsnį, tiek ir [CK 6.228⁴](#) straipsnį.
27. Vartojimo kredito teisinius santykius reglamentuoja [CK 6.886 straipsnis](#) (redakcija, galiojanti nuo 2011 m. balandžio 1 d.). [CK 6.886 straipsnio](#) 1 dalyje įtvirtinta vartojimo kredito sutarties samprata, o [CK 6.886 straipsnio](#) 3 dalyje nustatyta, kad su vartojimo kreditu susijusius santykius reglamentuoja [CK](#) ir kiti įstatymai. Prie kitų įstatymų, reglamentuojančių su vartojimo kreditu susijusius santykius, priskirtinas Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas, kuriuo buvo įgyvendinta 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinanti Tarybos direktyvą 87/102/EEB, taip pat Lietuvos Respublikos su nekilnojamojo turto susijusio kredito įstatymas, kuriuo buvo įgyvendinta 2014 m. vasario 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/17/ES dėl vartojimo kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2008/48/EB ir 2013/36/ES

bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010, su paskutiniais pakeitimais, padarytais Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2021/2167.

28. Vartojimo kredito įstatymo (redakcija, galiojusi nuo 2012 m. sausio 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d.) 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šis įstatymas netaikomas vartojimo kredito sutartims, užtikrintoms nekilnojamojo turto įkeitimu (hipoteka). Paskolos sutarties sudarymo metu dar negaliojo specialus Su nekilnojamojo turto įkeitimu susijusio kredito įstatymas (įsigaliojo nuo 2017 m. liepos 1 d.). Taigi, konstatuotina, kad Vartojimo kredito įstatymas ir Su nekilnojamojo turto įkeitimu susijusio kredito įstatymas nagrinėjamoje byloje netaikytini. Be to, į ginčo teisinių santykių atsiradimo metu galiojusią vartojimo kredito apibrėžtį pagal Vartojimo kredito įstatymą nepateko vartojimo paskolos, užtikrintos nekilnojamojo turto įkeitimu. Kita vertus, [CK 6.886 straipsnio 1 dalyje](#) pateikta plati vartojimo kredito sutarties sampratos apibrėžtis, galinti apimti ir vartojimo paskolas (kredito sutartis), užtikrintas nekilnojamojo turto įkeitimu. [CK 6.886 straipsnyje](#) nėra nustatyta jo taikymo išimtis dėl kredito sutarčių, užtikrintų nekilnojamojo turto įkeitimu. Be to, [CK 6.886 straipsnio 1 dalyje](#) nustatyta vartojimo kredito sutarties sampratos apibrėžtis iš esmės sutampa ir Su nekilnojamojo turto įkeitimu susijusio kredito įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje įtvirtinta kredito sutarties samprata. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad [CK 6.886 straipsnis](#) taikomas ir vartojimo paskolos (kredito), užtikrintos nekilnojamojo turto įkeitimu, teisiniams santykiams.

Dėl Paskolos sutarties sąlygos, apibrėžiančios mokėjimo palūkanas, nesąžiningumo vertinimo

29. Kasaciniu skundu ieškovė teigia, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė nesąžiningų sąlygų kontrolės institutą, dėl to padarė nepagrįstą išvadą, kad Paskolos sutarties sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, buvo individualiai suderėta, skaidri ir nebuvo nesąžininga. Ieškovė nurodo, kad Paskolos sutarties sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, yra nesąžininga (neskaidri) ir kadangi be šios sąlygos Paskolos sutartis netektų prasmės, ji visa turi būti pripažinta negaliojančia *ab initio* ir taikoma restitucija.
30. Bylą nagrinėjusių teismų nustatyta, kad Paskolos sutartyje buvo susitarta dėl fiksuotos metinės 8 proc. palūkanų normos. Sutartyje palūkanų sąvoka nebuvo apibrėžta. Paskolos sutarties 6.5 punkte nustatyta paskolos gavėjos (ieškovės) pareiga už paskolos suteikimą mokėti unijai (pradinei kreditori) sutartyje nustatytas palūkanas.
31. Vartojimo sutarčių sąlygų sąžiningumo kontrolė atliekama remiantis bendrosiomis [CK](#) normomis, reglamentuojančiomis nesąžiningų vartojimo sutarčių sąlygų institutą ([CK 6.228⁴ straipsnis](#) (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188 straipsnis](#))). Kasacinio teismo praktika dėl vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolės yra išsami ir išplėtotą. Vadovaujantis kasacinio teismo praktika, teismas *ex officio* (pagal pareigas) turi kvalifikuoti vartojimo sutartis ir atlikti tokių sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolę pagal [CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalyje](#) (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188 straipsnio 2 dalyje](#)) išdėstytus kriterijus (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 15 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-7-272/2011](#); 2012 m. balandžio 11 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-156/2012](#); 2017 m. gegužės 16 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-245-611/2017](#) 32 punktą; 2018 m. vasario 9 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-17-701/2018](#) 38 punktą; 2018 m. liepos 19 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-289-1075/2018](#) 38–52 punktus). Visa kasacinio teismo praktika dėl [CK 6.228⁴ straipsnio](#) normų dėl vartojimo sutarties sąlygų vertinimo sąžiningumo aspektu aiškinimo ir taikymo išsamiai ir apibendrintai pateikta šio teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-3-289-1075/2018](#) ir 2020 m. vasario 17 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-7-4-611/2020](#).
32. [CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalyje](#) (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188 straipsnio 2 dalyje](#)) įtvirtinta bendroji taisyklė – nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos, kurios šalių nebuvo individualiai aptartos ir kuriomis dėl sąžiningumo reikalavimo pažeidimo iš esmės pažeidžiama šalių teisių ir pareigų pusiausvyra vartotojo nenaudai. [CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalyje](#) (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188 straipsnio 2 dalyje](#)) įtvirtintas sąrašas kriterijų, kuriems esant preziumuojama, kad sutarties sąlygos yra nesąžiningos. Be to, remdamasis [CK 6.228⁴ straipsnio 3 dalimi](#) ((iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188 straipsnio 3 dalimi](#)), teismas gali pripažinti nesąžiningomis ir kitokias vartojimo sutarties sąlygas, jeigu jos atitinka šio straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus; pareiga įrodyti, kad šio straipsnio 2 dalyje nustatyta sutarties sąlyga nėra nesąžininga, tenka verslininkui. [CK 6.228⁴ straipsnio 4 dalis](#) nustato, kad bet kuri vartojimo sutarties rašytinė sąlyga turi būti išreikšta aiškiai ir suprantamai. Šio reikalavimo neatitinkančios sąlygos laikomos nesąžiningomis.
33. Taigi, nesąžiningų sąlygų kontrolė visų pirma taikoma vartojimo sutartims, antra, taikoma tokioms sutarčių sąlygoms, kurios nebuvo individualiai aptartos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-289-1075/2018](#), 44 punktą). Pareiga įrodyti, kad tam tikra sutarties sąlyga buvo aptarta individualiai, tenka pardavėjui ar paslaugų teikėjui ([CK 6.228⁴ straipsnio 4 dalis](#); iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188 straipsnio 4 dalis](#)).
34. Bylą nagrinėję teismai išvadą, kad Paskolos sutarties sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, šalių buvo individualiai aptarta, padarė remdamiesi tuo, kad ieškovė, sudarydama ginčo sutartį, buvo tinkamai supažindinta su jos sąlygomis, iš anksto gavusi sutarties tekstą, o pačios sutarties sąlygos yra aiškios ir suprantamos, taigi atitinka skaidrumo principą.
35. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog tam, kad vartojimo sutarties sąlygos būtų laikomos individualiai aptartomis ir joms nebūtų taikoma sąžiningumo kontrolė, turi būti įvykdyti du reikalavimai: 1) verslininkas turi įrodyti, kad vartotojas turėjo galimybę derėtis (dervbos faktiškai vyko); 2) verslininkas turi įrodyti, kad dervbu metu jis suteikė vartotojui realias ir protingas galimybes keisti sutarties turinį. Jei šalių dervbų metu sutarties sąlygų pakeitimai, naudingi vartotojui, nebuvo atlikti, verslininkas turi įrodyti, kad vartotojas pakeitimų atlikti nenorėjo, nors tam buvo sudarytos visos sąlygos, vartotojo reikalavimai buvo nepagrįsti arba vartotojas neturėjo tikslo pasiekti galutinį susitarimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-222-403/2020](#), 45, 46 punktai).
36. Remiantis teisiniu reguliavimu ir teismų praktika, darytina išvada, kad sutarties sąlygos pripažinimui individualiai aptarta nepakanka to, kad vartotojui būtų sudarytos sąlygos susipažinti su sutarties tekstu ir iš anksto iki sutarties pasirašymo sutarties tekstas būtų pateiktas vartotojui, tačiau svarbu nustatyti, kad vartotojas turėjo galimybę daryti realią įtaką sutarties turiniui, t. y. vartotojas turėjo realią galimybę derėtis ir galimybes keisti sutarties turinį. Tokios aplinkybės nagrinėjamoje byloje nebuvo nustatytos. Aplinkybė, kad vartotojas buvo tinkamai supažindintas su sutarties sąlygomis, turi reikšmės sutarties sąlygos skaidrumo vertinimui, tačiau neįrodo, kad vartotojas turėjo galimybę daryti realią įtaką sutarties turiniui. Tai reiškia, kad atsakovė neįrodė, jog Paskolos sutarties sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, buvo individualiai aptarta.
37. Pagal kasacinio teismo praktiką išskiriami du nesąžiningų vartojimo sutarčių sąlygų aspektai: procedūrinis (t. y. sąlygų įtraukimo į sutartį kontrolė) ir materialinis (sutarties turinio kontrolė). Procedūrinis sąžiningumo kontrolės aspektas dar kitaip vadinamas skaidrumo reikalavimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-17-701/2018](#), 36 punktą).
38. Vartojimo sutarčių sąlygų nesąžiningumo kontrolės išimtis nustatyta [CK 6.228⁴ straipsnio 7 dalyje](#) (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio [CK 6.188 straipsnio 5 dalyje](#)), pagal kurią sutarties dalyką apibūdinančios sąlygos, taip pat su parduotos prekės ar suteiktos paslaugos ir jų kainos atitikimu susijusios sąlygos neturi būti vertinamos nesąžiningumo požiūriu, jeigu jos išreikštos aiškiai ir suprantamai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad tokių sąlygų sąžiningumas nėra vertinamas, nebent jos neatitinka skaidrumo (procedūrinio) reikalavimo, t. y. nėra išreikštos aiškiai ir suprantamai. Todėl nustatius, kad sutarties sąlygos yra sutarties dalyką apibrėžiančios sąlygos, reikia visų pirma nustatyti, ar šios sąlygos yra skaidrios, t. y. aiškios ir suprantamos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-7-4-611/2020](#), 57 punktą).

39. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktikoje išaiškinta, kad „pagrindinį sutarties dalyką“ sudarančiomis sutarties sąlygomis reikia laikyti tas, kuriose įtvirtintos esminės pagal šią sutartį teikiamos paslaugos, kurios apibrėžia šią sutartį. Tačiau „pagrindinio sutarties dalyko“, kaip jis suprantamas pagal Direktyvos 93/13/EEB 4 straipsnio 2 dalį, sąvoka negali apimti sąlygų, kurios papildo pačią sutartinio santykio esmę apibrėžiančias sąlygas. Atitinkama sąlyga yra esminis skolininko prievolės grąžinti jam paskolos davėjo suteiktą sumą elementas, vertinama atsižvelgiant į atitinkamos kredito sutarties pobūdį, bendrą struktūrą, nuostatas ir jos sudarymo teisinės ir faktinės aplinkybes (ESTT 2014 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje *Kasler ir Kaslernė Rabai prieš OTP Jelzalogbank Zrt*, C-26/13, 49–51 punktai). Kredito sutartyse nurodytos mokėjimo palūkanų dydį ir jų apskaičiavimo tvarką nustatančios sąlygos taip pat priskiriamos prie pagrindinį sutarties dalyką apibrėžiančių sąlygų (ESTT 2017 m. sausio 26 d. sprendimas byloje *Banco Primus SA prieš Jesus Gutiérrez García*, C-421/14, 64–67 punktai).
40. Paskolos sutartimi viena šalis (paskolos davėjas) perduoda kitos šalies (paskolos gavėjo) nuosavybės pinigų arba rūšies požymiais apibūdintus suvartojamuosius daiktus, o paskolos gavėjas įsipareigoja grąžinti paskolos davėjui tokia pat pinigų sumą (paskolos sumą) arba tokį pat kiekį tokios pat rūšies ir kokybės kitų daiktų bei mokėti palūkanas, jeigu sutartis nenustato ko kita ([CK 6.870 straipsnis](#)). Vartojimo kredito sutartimi kredito davėjas suteikia arba įsipareigoja suteikti kredito gavėjui vartojimo kreditą atidėto mokėjimo, paskolos forma arba kitu panašiu finansiniu būdu, išskyrus sutartis dėl nuolatino tos pačios rūšies paslaugų teikimo ar tos pačios rūšies prekių teikimo, kai kredito gavėjas už teikiamas paslaugas ar tiekiamas prekes moka dalimis jų teikimo ar tiekimo metu ([CK 6.886 straipsnio 1 dalis](#)).
41. Pagal kredito sutarties esmę mokėjimo palūkanas apibrėžiančios sutarties sąlygos yra atlyginimas, kurį skolininkas moka kreditoriui už naudojimąsi pinigais. Tai reiškia, kad mokėjimo palūkanos yra ne kas kita, o sutarties kaina. Sutarties kainą nustatančios sąlygos laikytinos pagrindinį sutarties dalyką apibrėžiančiomis sąlygomis. Todėl šių sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimas atliekamas tik nustatius, kad šios sąlygos neatitinka skaidrumo reikalavimo.
42. Sutarčių sąlygos neatitinka skaidrumo reikalavimo, jei jos nėra išreikštos aiškiai ir suprantamai. Skaidrumo reikalavimo apimtis neturi būti susiaurinta iki suprantamumo tik formaliu ir gramatiniu aspektais, skaidrumo reikalavimas turi būti suprantamas plačiai; siekiant laikytis skaidrumo reikalavimo vartotojui ne tik svarbu, kad prieš sudarant sutartį jam būtų pateikta informacija dėl įsipareigojimo sąlygų, bet ir aiškiai bei suprantamai išdėstytos sutarties sąlygos tam, kad vartotojas, remdamasis aiškiais ir suprantamais kriterijais, galėtų įvertinti dėl to jam kylančius ekonominius padarinius ir nuspręsti, ar nori sudaryti sutartį su verslininku priimdamas iš anksto jo suformuluotas sąlygas. ESTT yra pažymėjęs, kad net jei sutarties sąlyga gramatiškai suformuluota teisingai, vartotojas gali nesuprasti sąlygos reikšmės. Klausimą, ar vartotojas galėjo suprasti sutarties sąlygą, teismas turi spręsti atsižvelgdamas į visas faktines aplinkybes ir į pastabumo lygį, kurio galima tikėtis iš vidutinio, pakankamai informuoto ir protingai pastabaus bei nuovokaus vartotojo (žr. ESTT 2015 m. vasario 26 d. sprendimą byloje *Bogdan Matei, Ioana Ofelia Matei prieš SC Volksbank Romania SA*, C-143/13; 2015 m. balandžio 23 d. sprendimą byloje *Jean-Claude Van Hove prieš CNP Assurances SA*, C-96/14).
43. Bylą nagrinėję teismai padarė išvadą, kad Paskolos sutarties sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, buvo aiški ir suprantama vartotojui, todėl ieškovės reikalavimą pripažinti Paskolos sutartį negaliojančia dėl sutarties dalyką apibrėžiančios sąlygos nesąžiningumo atmetė.
44. Kasaciniu skundu ieškovė aptariamą sąlygą neskaidrumą iš esmės grindžia verslininko pareigos įvertinti vartotojo kreditingumą įvykdymo pažeidimu – nurodo, kad sąlyga neatitinka įstatymo reikalavimų ir kad ji su tokia sąlyga nebūtų sutikusi, jei būtų tinkamai supratusi sukeliamas pasekmes, tačiau plačiau nepaaiškina, kodėl ginčijama Paskolos sutarties sąlyga nėra aiški ir suprantama.
45. Ginčijamos Paskolos sutarties sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, yra aiškiai gramatiškai apibrėžta, aiškiai nurodytas fiksuotas palūkanų dydis ir aiškus laikotarpis, per kurį reikės mokėti nustatytą dydžio palūkanas. Nagrinėjamu atveju nebuvo taikomos jokios palūkanų apskaičiavimo formules. Sąvoka „palūkanos“ yra kasdieninio vartojimo, todėl turi būti gana lengvai suprantama vidutiniam vartotojui kaip užmokestis už pinigų skolinimą. Byloje nenustatyta, kad Paskolos sutartyje būtų prieštaravimų tarp sutarties sąlygos, apibrėžiančios mokėjimo palūkanas, ir kitų sutarties sąlygų. Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, ieškovės ginčijama Paskolos sutarties sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, tiek gramatiniu, tiek turinio atžvilgiu turi būti suprantama vidutiniam vartotojui.
46. Aplinkybė, ar kredito davėjas tinkamai įvertino vartotojos kreditingumą, pati savaime neturi reikšmės kredito sutarties sąlygos, apibrėžiančios mokėjimo palūkanas, skaidrumo vertinimui. Pareiga suteikti vartotojui informaciją ir skaidriai apibrėžti sutarties sąlygas bei pareiga įvertinti vartotojo kreditingumą yra savarankiškos verslininko pareigos, kuriomis siekiama skirtingų tikslų ir atitinkamai už kurių neįvykdymą (netinkamą įvykdymą) nustatytos savarankiškos teisinės pasekmės. Sutarties sąlygų skaidrumu siekiama užtikrinti vartotojo suvokimą apie sutarties sąlygų esmę ir jų sukeliamą ekonominę naštą vartotojui, tuo tarpu verslininkui nustatyta pareiga įvertinti vartotojo kreditingumą siekiama papildomos vartotojų interesų apsaugos ir ji taikoma būtent finansinių paslaugų atveju. Pareigos įvertinti vartotojo kreditingumą neįvykdymas (netinkamas įvykdymas) neturi įtakos vartotojo suvokimui apie kredito mokėjimo palūkanų dydį ir pačiomis mokėjimo palūkanomis jam sukeliamą ekonominę naštą.
47. Atsižvelgdama į teismų nustatytas faktines aplinkybes, teisėjų kolegija nusprendžia, kad kasacinio skundo argumentais nepaneigiamos pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvados, jog Paskolos sutarties sąlyga, apibrėžianti mokėjimo palūkanas, atitinka skaidrumo reikalavimą. Nustatius, kad pagrindinį sutarties dalyką apibrėžianti sutarties sąlyga yra skaidri, nėra pagrindo vertinti šią sąlygą nesąžiningumo aspektu.

Dėl atsakingojo skolinimo principo ir kredito davėjo pareigos vertinti vartotojo kreditingumą

48. Kasaciniu skundu ieškovė teigia, kad bylą nagrinėję teismai nepagrįstai konstatavo atsakovę tinkamai įvykdžius kreditingumo vertinimo pareigą. Ieškovės vertinimu, atsakovė pažeidė atsakingojo skolinimo principą, t. y. netinkamai nustatė ieškovės tvarias pajamas, netinkamai įvertino prisiimamų įsipareigojimų ir pajamų santykį.
49. [CK 6.886 straipsnio 2](#) dalyje nustatyta, kad kredito davėjas, teikdamas vartojimo kredito paslaugą, privalo užtikrinti tinkamą atsakingojo skolinimo principo įgyvendinimą. Šio principo tinkamą įgyvendinimą Paskolos sutarties sudarymo metu reglamentavo Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimas Nr. 03-144 „Dėl atsakingojo skolinimo nuostatų“, kuriuo buvo patvirtinti Atsakingojo skolinimo nuostatai (redakcija, galiojusi nuo 2011 m. lapkričio 16 d. iki 2013 m. liepos 1 d.; toliau – ir Nuostatai), priimtas vadovaujantis Lietuvos banko įstatymo (redakcija, galiojusi nuo 2011 m. balandžio 11 d. 2012 m. sausio 1 d.) 9 ir 11 straipsniais ir Finansų įstaigų įstatymo (redakcija, galiojusi nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. iki 2012 m. sausio 1 d.) 50 straipsniu. Šie Nuostatai taikomi kreditams (įskaitant finansinės išperkamosios nuomos sandorius), suteikiamiems fiziniams asmenims (namų ūkiams) (Nuostatų 3 punktas).
50. Nuostatų tikslas – skatinti atsakingą kredito įstaigų skolinimo praktiką, rinkos drausmę ir veiklos skaidrumą siekiant sumažinti kredito įstaigų sektoriaus sisteminę riziką, nesubalansuotus nekilnojamojo turto kainų pokyčius, taip pat pernelyg spartaus kreditų portfelio augimo ir perteklinės rizikos koncentracijos riziką bei norint apsaugoti vartotojus nuo per didelės finansinių įsipareigojimų naštų ir ugdyti atsakingo skolinimosi įpročius, taip prisidedant prie visos finansų sistemos stabilumo užtikrinimo (Nuostatų 1 punktas).
51. Nuostatų 6 punkte nurodyta, kad atsakinguoju skolinimu laikoma tokia kredito įstaigų skolinimo veiklos plėtra, kai teikiant kreditus laikomasi tam tikrų nuostatų, sudarančių prielaidas tinkamai įvertinti kredito gavėjo mokumą ir užkertančių galimybę prisiimti pernelyg didelę kredito riziką.

52. Pagal Nuostatų 7 punktą atsakingas skolinimas remiasi šiomis nuostatomis: kredito įstaigos, prieš priimdamos sprendimą suteikti kreditą, visokeriopa įvertina kredito gavėjo gebėjimą grąžinti kreditą ir sumokėti visas su juo susijusias įmokas (7.1 punktas); vertinami visi objektyviai numanomi reikšmingi veiksniai, atsižvelgiant į kredito gavėjo pateiktą ir kredito įstaigai prieinamą informaciją, galintys turėti įtakos kredito gavėjo mokumui, ypač tokie kaip kredito gavėjo tvarios pajamos, jo kredito istorija, pajamų kitimo (augimo ir mažėjimo) potencialas (7.2 punktas); skolinimas grindžiamas visų įsipareigojimų pagal kredito ir kitas sutartis vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykio ribojimu (angl. *debt-to-income*) (7.4 punktas).
53. Kredito gavėjo vidutinės kredito dalinio grąžinimo ir palūkanų įmokos, apskaičiuojamos padalijus visų kredito grąžinimo ir palūkanų įmokų sumą iš kredito trukmės, pagal visus įsipareigojimus, dydis turi sudaryti ne daugiau kaip 40 proc. asmens (namų ūkio) pajamų, kurias kredito įstaiga pripažįsta tvariomis, išskyrus 17 punkte nurodytą išimtį (Nuostatų 16 punktas).
54. Prieš sudarydama kredito sutartį, kredito įstaiga įvertina kredito gavėjo mokumą, remdamasi iš kredito gavėjo gauta informacija, ir atlieka patikrinimą mokumui vertinti naudojamos ir jai prieinamos duomenų bazės. Vertinami tvarūs kredito gavėjo pajamų šaltiniai, jų įvairovė, tvarumas ir įvertinama galima jų kaita ateityje, taip pat pagrindinės kredito gavėjo išlaidų grupės, susijusios su įsiskolinimais finansų įstaigoms ir kitiems asmenims (Nuostatų 21 punktas).
55. Aptartas teisinis reguliavimas suponuoja, kad atsakingojo skolinimo principu siekiama kelių tikslų: visų pirma, įvertinti, ar kredito gavėjas bus pajėgus grąžinti jam paskolintą sumą (apsauginis tikslas); antra, atgrasyti kredito davėjas nuo neatsakingo kreditų teikimo (atgrasomasis tikslas); trečia, užtikrinti socialinį solidarumą daugiau atsakomybės perkeliant stipresniajai sutarties šaliai – kredito davėjui (socialinis tikslas). Atsakingojo skolinimo principas įgyvendinamas teisiniu reguliavimu nustatant verslininkui pareigą vertinti vartotojo kreditingumą ir nustatant atitinkamas šios pareigos neįvykdymo (ar netinkamo vykdymo) pasekmes.
56. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad ieškovė 2011 m. gruodžio 7 d. kreipėsi į kredito uniją „Vilniaus taupomoji kasa“ (pradinė kreditorė) dėl 120 000 Lt paskolos suteikimo. Kaip paskolos paskirtį nurodė refinansavimą ir remonto atlikimą. Prašyme vartojimo paskolai gauti bendromis šeimos pajamomis nurodyta 5314 Lt, iš kurių 1814 Lt – ieškovės atlyginimas, o 3500 Lt – kitos nereguliarios pajamos. Nustatyta, kad prašyme paskolai gauti ieškovė nurodė darbovietę UAB „Vilniaus viešasis transportas“, pareigas – buhalterė-kasininkė, darbo stažas 10 metų, bei UAB „Akantas ir partneriai“, pareigos – barmenė, darbo stažas 15 metų. Prie prašymo paskolai gauti pridėti „CreditInfo“ duomenys, patvirtinantys, kad ieškovės pajamos prašymo pateikimo metu sudarė 1814,02 Lt. Įrodymų pagrindžiančių kitas ieškovės pajamas, nebuvo pateikta. Teismai taip pat nustatė, kad nuo 2013 m. ieškovė pagal Paskolos sutartį atliko didesnės nei 1814 Lt sumos mokėjimus.
57. Atsižvelgdami į nustatytas aplinkybes, teismai nusprendė, kad kredito davėja tinkamai įvertino ieškovės kreditingumą, o ieškovė galėjo suprasti priisiimų įsipareigojimų mastą, gaunamų pajamų ir finansinių įsipareigojimų kredito įstaigai santykį. Teismų vertinimu, būtent pačios ieškovės neapdairumas lėmė jos negalėjimą laiku ir tinkamai vykdyti Paskolos sutarties.
58. Teisėjų kolegija, sutikdama su ieškovės kasacinio skundo argumentais, nusprendžia, kad byla nagrinėję teismai netinkamai taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias atsakingojo skolinimo principą ir kredito davėjo pareigą vertinti vartotojo kreditingumą, ir padarė nepagrįstą išvadą, kad nagrinėjamu atveju atsakovė tinkamai vykdė įstatyme nustatytas pareigas.
59. Teisėjų kolegija pabrėžia, kad, visų pirma, teisinis reguliavimas ir atsakingojo skolinimo tikslai suponuoja poreikį vertinti vartotojo kreditingumą prieš priimančią sprendimą suteikti kreditą, t. y. prieš sudarant sutartį. Tai reiškia, kad, sprendžiant dėl pareigos įvertinti kreditingumą įvykdymo tinkamumo, būtina įvertinti visas faktines ir teises aplinkybes, buvusias sutarties sudarymo metu. Vėlesnės po sutarties sudarymo atsiradusios aplinkybės neturi teisinės reikšmės pareigos įvertinti kreditingumą tinkamumo vertinimui.
60. Sutiktina su kasacinio skundo argumentu, jog tas faktas, kad ieškovė tam tikrais laikotarpiais pagal Paskolos sutartį atlikdavo didesnius nei 1814 Lt mokėjimus, negali būti vertinamas kaip pagrindžiantis tinkamą kreditingumo vertinimo pareigos įvykdymą – kreditingumo vertinimas turi būti atliekamas prieš suteikiant kreditą vartotojui; vėlesnės aplinkybės apie kredito sutarties galiojimo metu mokėtas sumas negali pagrįsti tinkamo aptariamoms pareigoms vykdymo. Analogiškai vertintini ir teismų argumentai dėl ieškovės elgesio sudarant naują kredito sutartį su AB SEB banku ir apie tai nepranešant kredito uničiai „Vilniaus taupomoji kasa“, taip pažeidžiant Paskolos sutarties 6.9 punktą. Ši aplinkybė tiek laiko, tiek turinio atžvilgiu nėra susijusi su atsakovės pareiga įvertinti ieškovės kreditingumą, todėl nagrinėjamai bylai teisinės reikšmės neturi. Bylą nagrinėję teismai šias aplinkybes nepagrįstai laikė teisiskai reikšmingomis sprendžiant dėl pareigos įvertinti ieškovės kreditingumą įvykdymo tinkamumo.
61. Antra, atsakingojo skolinimo principu ir jį įgyvendinančia verslininko pareiga įvertinti vartotojo kreditingumą siekiama ne suteikti vartotojui informaciją ar konsultaciją apie kreditą, jo sukeliamas rizikas ir taip priimti geriausią vartotojo interesus atitinkantį sprendimą, bet suteikti papildomą apsaugą. Atsakingojo skolinimo principo tikslai suponuoja, kad kredito davėjas, įgyvendindamas jam nustatytą pareigą vertinti vartotojo kreditingumą, privalo atsižvelgti į kredito gavėjo interesus ir nesiekti išimtinai asmeninės naudos vartotojo finansinio stabilumo saskaityta. Tai reiškia, kad kai įvertinus vartotojo kreditingumą nustatoma, jog vartotojas nebus pajėgus vykdyti finansinių įsipareigojimų visą kredito laikotarpį, kredito davėjas turi apsaugoti vartotoją nuo neatsakingo skolinimosi – atsisakyti suteikti kreditą tokiam vartotojui. Kadangi pareiga vertinti vartotojo kreditingumą nustatyta kredito davėjui, būtent jam tenka neigiamos šios pareigos neįvykdymo pasekmės.
62. Bylą nagrinėję teismai pažymėjo, kad ieškovė nagrinėjamu atveju galėjo suprasti savo kreditingumo situaciją, tačiau tokia teismų motyvacija yra ydinga. Nepaisant to, kaip vartotojas supranta savo kreditingumo situaciją (ar šios nesupranta), minėta, būtent kredito davėjas, nustatęs, kad vartotojas nebus pajėgus vykdyti finansinių įsipareigojimų visą kredito laikotarpį, turi pareigą kredito nesuteikti. Vartotojo subjektyvus supratimas apie savo finansinę situaciją įtakos šiai kredito davėjo pareigai bei jos tinkamam vykdymui teisinės reikšmės neturi. Todėl byla nagrinėję teismai pareigos įvertinti vartotojo kreditingumą įvykdymo tikslais nepagrįstai laikė teisiskai reikšminga aplinkybe ieškovės galėjimą suprasti priisiimų įsipareigojimų mastą, gaunamų pajamų ir finansinių įsipareigojimų kredito įstaigai santykį.
63. Trečia, kreditingumo vertinimo pareiga nustatyta būtent kredito davėjui, todėl jam ir tenka pareiga patikrinti vartotojo suteiktą informaciją ir įsitikinti jos teisingumu.
64. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jau yra išaiškinęs, kad vien vartojimo kredito gavėjo deklaracijos apie savo finansinę padėtį pateikimas vartojimo kredito davėjui, šių deklaruotų duomenų nepatvirtinus tai pagrindžiančiais įrodymais, negali būti vertinamas kaip tinkamas vartojimo kredito davėjo pareigos įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumą atlikimas. Be to, kadangi pagal įstatymą kreditingumo vertinimo pareiga tenka vartojimo kredito davėjui, šios pareigos tinkamo įvykdymo įrodinėjimo našta tenka vartojimo kredito davėjui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-7-4-611/2020](#), 65 punktas).
65. Pagal pirmiau aptartą teisinį reguliavimą kredito davėjas privalo įsitikinti ne tik jam vartotojo nurodytų sumų teisingumu, bet ir pajamų tvarumu, įvertinęs visus objektyviai numanomas reikšmingus veiksniai, galinčius turėti įtakos kredito gavėjo mokumui. Pareigos įvertinti vartotojo kreditingumą įvykdymo tinkamumo nepagrindžia paties vartotojo nuomonė (jo vertinimas) apie jo pajamų tvarumą. Kredito davėjas privalo atlikti savarankišką profesionalų vartotojo pajamų tvarumo vertinimą ir gebėti jį objektyviai pagrįsti iškiliu ginčiu.
66. Nagrinėjamu atveju vartotoja kredito davėjai nurodė bendrą jos gaunamų pajamų sumą – 5314 Lt, tačiau įrodymais pagrįstos buvo tik jos pajamos, siekiančios 1814 Lt. Kredito davėja byloje nepateikė įrodymų, jog būtų įsitikinusi kitų ieškovės deklaruotų pajamų tikrumu ir tvarumu, tačiau išduodama kreditą kredito davėja visas ieškovės pajamas įvertino kaip tvarkingas. Toks kredito davėjos elgesys neįsitikinus ieškovės deklaruotų pajamų kilmę bei tvarumą neatitinka aptartų atsakingojo skolinimo nuostatų.

67. Be to, teisėjų kolegijos vertinimu, tais atvejais, kai vartotojai refinansuoja jau turimus finansinius įsipareigojimus, kredito davėjų pareiga tinkamai įvertinti vartotojo kreditingumą įgyja didesnę reikšmę. Turimų finansinių įsipareigojimų refinansavimas gali rodyti vartotojo jau patiriamus finansinius sunkumus, todėl tokiose situacijose būtina išsiaiškinti refinansavimo priežastis ir tikslą, užtikrinti išsamų duomenų apie vartotojo pajamas surinkimą, įvertinti pajamų tvarumą, jų santykį su esamais ir būsimais finansiniais įsipareigojimais. Atsakovė į bylą nepateikė duomenų, kad būtų atsižvelgusi į Paskolos sutarties sudarymo tikslą. Iš byloje nustatytų faktinių aplinkybių matyti, kad ieškovės situacija nebuvo individualizuota, o aplinkybė dėl esamų finansinių įsipareigojimų refinansavimo liko neįvertinta, tuo pačiu metu ieškovės finansinius įsipareigojimus ženkliai padidinant (refinansavimui buvo skirta apie 50 000 Lt, remonto darbams – apie 70 000 Lt).

Dėl teisinių pasekmių kredito davėjų pažeidus atsakingojo skolinimo principą

68. Vartojimo kredito davėjo pareigos įvertinti vartotojo kreditingumą netinkamas vykdymas sukelia atitinkamas teises pasekmes. Kadangi specialūs įstatymai (Vartojimo kredito įstatymas ir Su nekilnojamojo turto susijusio kredito įstatymas) nagrinėjamoje byloje netaikytini, nustatius kredito davėjo pareigos vertinti vartotojo kreditingumą pažeidimą, taikytinos bendrosios civilinės atsakomybės reglamentuojančios [CK](#) nuostatos.
69. Ieškovė nagrinėjamoje byloje įrodinėjo, kad atsakingojo skolinimo principo pažeidimas sudaro pakankamą pagrindą pripažinti Paskolos sutartį negaliojančia ir taikyti restituciją, o tuo atveju, jei Paskolos sutartis nebus pripažinta negaliojančia, ieškovė prašė atleisti ją nuo 50 proc. dydžio (11 169,98 Eur) pelno palūkanų pagal Paskolos sutartį mokėjimo.
70. Teisėjų kolegija nurodo, kad ieškovės argumentas, jog atsakingojo skolinimo principo pažeidimas yra pakankamas pagrindas pripažinti Paskolos sutartį negaliojančia *ab initio*, yra nepagrįstas. Remiantis bendrosiomis [CK](#) taisyklėmis, reglamentuojančiomis sandorių negaliojimo institutą bei civilinę atsakomybę, konstatuotina, kad kreditoriaus pareigos pažeidimas lemia civilinės atsakomybės, o ne sandorio negaliojimo teises pasekmes.
71. Civilinė atsakomybė – tai turinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) ([CK 6.245 straipsnio 1 dalis](#)). Civilinė atsakomybė atsiranda nustačius visas civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus ([CK 6.246 straipsnis](#)), žalą ([CK 6.249 straipsnis](#)), priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir kilusios žalos ([CK 6.247 straipsnis](#)), kaltę ([CK 6.248 straipsnis](#)).
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymėta, jog bankams ir kitoms finansų įstaigoms taikoma bendroji pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai, kad priimant sprendimą skolinti nebūtų pažeisti tiek paties skolininko, tiek trečiųjų asmenų interesai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-420/2013](#)). Bankas, skolindamas pinigus, privalo elgtis apdairiai, rūpestingai ir, prieš suteikdamas kreditą, turi susipažinti su asmeniu, kuris pageidauja gauti kreditą, turint padėtini bei gebėjimų įvykdyti sutartines prievoles ir grąžinti kreditą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-21/2014](#)). Aptarti reikalavimai taikytini ne tik bankams, bet ir kitoms kredito įstaigoms (kredito unijoms, tarpusavio skolinimosi platformoms ir kt.).
73. Bankams ir kitiems subjektams, kurie teikia kreditavimo paslaugas, pažeisdami kitų asmenų teises ir saugomus interesus, gali būti taikoma civilinė atsakomybė. Jei bankas skolina pinigus tinkamai nesusipažinęs su kliento padėtimi ir neįvertinęs jo mokumo arba, nors ir įvertinęs jo mokumą, bet nesitikėdamas, kad paskola bus grąžinta, bankas atlieka neteisėtus veiksmus. Tokiais neteisėtais veiksmais gali būti padaroma žala skolininkui ir (ar) tretiesiems asmenims, kuri gali pasireikšti tuo, kad išdavus kreditą buvo sukurta skolininko mokumo regimybė, dėl kurios atsirado naujų kreditorių, buvo dirbtinai pratesta ekonomiškai negyvybinga skolininko veikla, dėl kurios pablogėjo skolininko finansinė padėtis, arba gali būti padaroma kitokio pobūdžio žala. Tarp neteisėto kredito išdavimo ir kilusios žalos turi egzistuoti priežastinis ryšys. Be to, banko atsakomybei atsirasti būtina banko kaltė. Banko atsakomybė negali būti taikoma už bet kurį žalą sukėlusį sprendimą dėl kreditavimo ar paskolos suteikimo, nes kreditavimo veikla visada yra susijusi su rizika. Priimdamas su kreditavimu susijusius sprendimus bankas turi tam tikrą diskreciją, kurią įgyvendindamas turi elgtis sąžiningai, laikydamasis rūpestingo bankininko standartų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-420/2013](#)).
74. Byloje konstatuota, kad pradinė kreditorė kredito unija „Vilniaus taupomoji kasa“ netinkamai įvertino vartotojos kreditingumą, nebuvo objektyvi vartotojos atžvilgiu, neįsitikinusi vartotojos finansiniu pajėgumu siekė išimtinai asmeninės naudos vartotojos finansinio stabilumo sąskaita, taip pažeisdama sąžiningumo ir atidumo reikalavimus, keliamus kredito įstaigoms. Šie veiksmai lėmė neatsakingą skolinimą, kai vartotoja iš esmės nebuvo pajėgi vykdyti prisiimto dydžio finansinių įsipareigojimų. Konstatuotina, kad pradinė kreditorė ginčo teisiniuose santykiuose pažeidė bendradarbiavimo pareigą ir taip savo veiksmais prisidėjo prie vartotojos negalėjimo tinkamai įvykdyti Paskolos sutarties ([CK 6.64 straipsnio 1 dalies 1 punktas](#)). Minėta, vartotojos elgesys (netikslios ir ne visos informacijos pateikimas) neeliminuoja kreditoriaus neteisėtų veiksmų, taip pat ir kaltės – aplaidumo vykdant įstatyme nustatytą pareigą įvertinti vartotojo kreditingumą, lengvabūdiško požiūrio į atsakingojo skolinimo principą. Manytina, kad, nagrinėjamo atveju kreditorėi tinkamai įvykdžius ieškovės kreditingumo vertinimą, nustačius realias vartotojos tvarias pajamas ir santykį su jos turimais finansiniais įsipareigojimais, Paskolos sutartyje nustatytą dydžio kreditas ieškovei nebūtų buvęs suteiktas, todėl vartotojai nebūtų kilusi finansinio pobūdžio žala. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad ginčo atveju yra pakankamas pagrindas konstatuoti priežastinį ryšį tarp pradinės kreditorės neteisėtų veiksmų ir vartotojai kilusios žalos. Teisėjų kolegijos vertinimu, ieškovės reikalaujamos žalos dydis (11 169,98 Eur) yra pagrįstas, atsižvelgiant į šalių elgesį, leidžia sąžiningai paskirstyti nuostolius, iš esmės atitinka suformuotą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-7-168-687/2015](#)).
75. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, konstatuotina, kad atsakovė atliko neteisėtus ir kaltus veiksmus, kurie lėmė ieškovės byloje įrodinėtą žalą. Kasacinio skundo argumentai dėl teismų netinkamai taikytų materialinės teisės normų, reglamentuojančių civilinę atsakomybę, laikytini pagrįstais, todėl alternatyvus ieškovės reikalavimas tenkinamas.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

76. Atsižvelgdama į nutartyje pateiktus išaiškinimus ir teisinius argumentus, teisėjų kolegija nusprendžia Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutarties dalį, kuria Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 13 d. sprendimas paliktas nepakeistas, panaikinti ir dėl šios dalies priimti naują sprendimą ieškinį tenkinti – atleisti ieškovę nuo 11 169,98 Eur pelno palūkanų pagal 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutartį Nr. 12-00009 mokėjimo; kitą nutarties dalį palikti nepakeistą.
77. Kadangi pirmosios instancijos teisme yra nagrinėjama ieškinio dalis dėl Paskolos sutarties sąlygos, nustatančios delspinigius, nesąžiningumo teisinių pasekmių (restitucijos taikymo), bylinėjimosi išlaidos, nesant galutinio teismo sprendimo dėl visų ieškovės ieškinio reikalavimų, kasaciniame teisme nėra skirstomos ([CPK 93 straipsnis](#)).

359 straipsnio 1 dalies 1 ir 4 punktais, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutarties dalį dėl 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutarties Nr. 12-00009 pripažinimo neteisėta ir negaliojančia *ab initio* ir restitucijos taikymo palikti nepakeistą.

Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutarties dalį dėl ieškovės A. Š. (a. k. (duomenys neskelbtini) atleidimo nuo 11 169,98 Eur pelno palūkanų pagal 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutartį Nr. 12-00009 mokėjimo panaikinti ir priimti naują sprendimą – atleisti ieškovę A. Š. (a. k. (duomenys neskelbtini) nuo 11 169,98 Eur pelno palūkanų pagal 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutartį Nr. 12-00009 mokėjimo.

Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutarties dalį dėl 2012 m. sausio 11 d. Paskolos sutarties Nr. 12-00009 sąlygos dėl delspinigių pripažinimo nesąžininga ir negaliojančia *ab initio* bei priteisti ieškovei iš atsakovės sumas, kurios priskaičiuotos kaip delspinigiai, palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Danguolė Bublienė

Artūras Driukas

Sigita Rudėnaitė